

Euskara debekuz, azkenaldian, Nafarroan

Luis Mari MUJICA

Euskararen –edo vaskolinen tribuaren– sorterrria den Nafarroa Garaiak azken ilabetetan *lingua navarrorum* –edo eta *vascuence*– delakoak ildo penagarriak daramatza eginak. Gure ustetan, UPN alderdiaren azken erasoak euskarekiko –azken hamabost urtetan XVII. mendea ezkerotiko gainbehera larriari lehen aldiz kontrajoera baiko-rra eginda gero– olde berri horri amalera emateko lehian datoz. Hain zuzen, euskarari Erronkari eta Zaraitzutik Orbaran eta Iltzarbe baino beheragoko lurretan galerari atzerabidea ematen hasi garenean azaltzen da nafarzalekeria antihistoriko eta antikultural hori jatorrizko hizkuntza murrizteko proposamen gaiztoa hainbat lege, arau eta ekimenen bitartez bultzatuz.

Europako hizkuntzen urtea ospatu dugun urte berean hasi dira ekintza penagarririk horiek, eta Nafarroa da, ia bakarra, Europa osoan bere-berea den ondare kultural bat suntsitzeko normatiba ematen diharduena. 1986ean jarri zen indarrean *Ley del Vascuence* delakoa, Nafarroako geografian euskararen atzerakada historikoaren ondorioak –eta eskualdeen zatiketa sistematikoa– lingustikoa besterik gabe onartuz. Gure ustez, UPN-ren planteamendu lingustikoetan jarrerara sasi-politiko uniformitzalleak daude gaztelaniaren alde, eta ez da analasi historiko inpartzialik egin nahi izan euskararen galera-prozesuak neurtzeko. UPN.k euskara, zeharbidez, Euskal Komunitate autonomako elementu bezala saldu nahi izan du jarrera politiko itsu eta distortsionatzaldez. 1986-ean Euskararen Legeak egin zuen hiru eskualdetako hizkuntza-partiketa aski negatiboa izan zen, batzuen asmoa ez baitzen, antza, euskara mendeetan mugatua geratu den

den gune murriztera ekartzea baino, benetako errekueratze-prozesuak aboratu orde. Euskara Erribera aldera hedatzea, Nafarroa oro bi kulturen –euskalduna eta erdaldunaren– partalde izatea eskualde *vascófonoa* edo euskaldunaren egituratze horren kontrakoa zen UPN, XVIII. mendetik XX. arteko nafar hizkuntzaren galera eskandalagarriaren arrazoiak (abantaila politikoen zioaz) giza bidez ikusteko gauza ez zela.

UPN.ek berrikitan eman dituen normatiba eta erasoen oinarrian ikastolen hedakuntza eta euskararen arnasbide miragarria eteteko asmoak daude. Berarentzat euskara tesi abertzaleen leiho eta aitzakia gerta daiteke eta, ondorioz, ito beharrekoa da. UPN-k euskararen auzia abertzaletasun sabindarraren eremura erakarra nahi izan du, bere politika antieuskerikoa aitzinera gotorrago eraman ahal izateko.

Beraz, euskarak –gainbehera amaitu eta gorabidea hasteko unean– (ezen 1970 aldera Nafarroako euskaldungoa ez zen 36.000.koa baino, eta gaur haren kopurua bikoiztu da, hau da, 74.000 baino gehiago dira bertako euskaldunak, eta Iruñea eta Iruñerria, Tafalla, Lizarra, Zangotza, Iltzarbe aldera hedatu da) UPN-ren asmoa Nafarroan bi eremu baino ez onartzea da, hau da, *euskal* eremua gune hertsit bategan, eta *erdal* eremua beste osoan gauzatzea, Alik eta Urralburuk behin onartutako eskualde mistoa desagertzera eramanez. Baina, hiriburua eta bere ingurune osoa eskualde mistoan kokatzen delarik, Nafarroako –eta, orobat, Zaraitzu, Erronkari, IltzARBeko zati bat, Deierri eta Lizarra– eskualde hori desagertuta euskararen geroa erabat suntsikorra gertatuko litzateke, etorkizunik gabekoa.

UPN-ren eraso, legerira eta administraziora ez-ezik, euskararen presentzia publikora zabaldu da modu sinesgaitzean Iruñea hiriburua eta zonalde misto osoan euskarazko iragarkiak (erreplide, kale, toki agiritakoak) ez-legezko bihurtzeraino, ezabatuak izan daitezten. Zonalde mistorik gabe, euskal eremura soilik mugatuko balitz –Nafarroa osoko demografia laster 600.000 bat bizilagunetakoa izanen dela– euskararen hedapena %eko 10ekoa –hortxe-hortxe– litzateke, hau da, urrun historikoki bereak izan diren mugetatik, hots, Mendabia alde batetik, eta Karkastelu bestetik.

Ikus dezagun UPN nagusi dela eman den arau zenbait, eta, aldi berean, bere lehiak sortu duen kontrakarreko mugimendu zenbaiten berri.

2000 urteko maiatzaren 7.an *Diario de Noticias* egunkarian argitaratu zen inkestaren arabera Nafarroako administrazioan 18.281 postutan azken hiru urtetan % 7,5e-an sollik gertatu da beharrezkoa euskara jakitea. UPNA-ren barnean, berriz, eskakizun hori sollik 3 postutara hedatu da.

Maiatzaren 31ean UPNA.k (Nafarroako Unibertsitate Publikoak) lege berezia emanen dela parlamentuan euskarari buruz adierazten du, eta erretorgoak bera dekretoz aldarrikatzea eskatzen du. PSN alderdiak, berriz, euskararen eskakizunak administrazioan murriztea eskatzen du "hizkuntza hori ez dakitenentzat diskriminazio oro salhets dadin".

Ekainaren 19.an Hizkuntz Politikaren batzordean zeuden erantzule guztiek dimititzen dute, Nafarroako Gobernuak daraman politika antieuskalduna salatuz.

Abenduaren 2.an 15.000 nafarrek manifestaldia egiten dute Iruñean dekreto berrien bidegabekeria salatu nahiaz.

Abenduaren 11.an Nafarroako Gobernuak euskararen murriztapen dekretua onartzen du, eta eskola eta ikastoletako testu-liburuak erakunde berak argitaratzeko asmoa azaltzen, indarrean dauden liburuak makurrera abertzale eta etnizista argitan utzi guraz.

2001 urtarrilaren 8.an Nafarroako Gobernuak dirulaguntza erretiratzen dio Eusko Ikaskuntzari, eta *Auñamendi Entziklopediako* testu zenbait aldatzea exigitzen du, laguntzaren jarraipena kolokan jarri. Gainera, eskualde mistoan errepedeetako euskarazko seinaleak kentzea agintzen du (nahiz gerora agindu horrek probokaturiko protesten aurrean bera, funtsean, indarrrik gabe geratu).

Urtarrilaren 9.an Kontseiluak eta alderdi abertzaleek Sanzek euskara mespretxatzen eta gorrotatzen duela –eta kultura oker interpretatzen– salatzen dute.

Urtarrilaren 19.an Euskaltzaindiak euskararen murriztapenaren dekretuaren aurkako adierazpena berresten du. Egun horretan probintziako boletinean azaltzen da alaturiko dekretua, eta errepedeetako seinaleak kentzeko aginduaren zehaztapena berriro indarrean uzten da.

Otsailaren 5.ean Iruñeako udaletxeak adierazten du kaletako iragarki berriak (*Sanduzelaikoak* kasu) aurrerantzean gaztelaniaz sollik idatziko direla.

Otsailaren 12.an Zaraitzu, Erronkari eta Longidako Ibarrek euskara eta erdararen analkidetzat aldarrikatzen dute, eta bertako toponimoen elebitasuna onartzea eskatzen, alperaturiko dekretuaren aurka joan arren.

Otsailaren 15.ean D eredu aldeko hiru urteko haurren kanpala iruñeako UPN eta PSM alderdiak parte hartzea ukatzen dira. Garai horretan adin horretan D ereduari matrikulatuak portzentala, ia, % 32koa zen.

Otsailaren 13.an 30.000 nafar manifestatzen dira iruñeako kaleetan euskararen aurkako dekretuaren kontra.

Maiatzaren 25.ean 1100 irakasle (hezkuntza publikokoak), 400 ikasletoleak, bestainbeste irakaskuntza ez-erlebidunekoak –eta institutuak beste 100 irakasle– greba egiten dute.

Ekainaren 20.an 175 udaletxetako 62 hautatutako euskararekiko begirunea, eta azken dekretua erretiratzea, eskatzen dion Nafarroako Gobernuari.

Uztailaren 2.an sindikato abertzaleak eta CC.OO-koak administrazioan euskara eskatzen den postuen kopurua 248tik 153-ra murriztu dela salatzen dute.

Abuztuaren 10.ean probintziako boletinean komunikabideek 2001 urtean edukiko dituzten dirulaguntzak zehazten dira, eta *Egun-kariari* ematen zitzaizkionak desagertzen dira.

Urriak 21. ean ospatzen da urteroko *Nafarroa Oinez* ikastolen aldeko ibilaldi erraldoia. 125.000 pertsonak hartzen du parte. UPN.k, beste behin, ez du ordezkaririk bidaltzen bertara.

Abenduak 3.ean *Diario de Noticias* egunkariak argitaratzen du Pedro Pegenaute Hizkuntz Politikako buruaren inkesta bat, zeinean euskara mespretxatzen da ingelesaren mesedetan, bien arteko promozioa ezinezkotzat emanez. Hamalaka milioiko diru-promozioa –euskaren azterketa soziologikoa egitekoa zena– ingelesaren partidara pasatzen da.

Azaroaren 1.ean *Behatokia* erakundeak Nafarroako Arartekoaren aintzinean euskaldunak eskubide linguistikoen eremuan etengabeko lesioak pairatzen dituztela salatzen du.

Abenduaren 8.an Durangoko euskal liburuen azokako zuzendaritzak adierazten du Nafarroako Gobernuak ez dela present egongo ferian, nahiz bertan azken 35 urteetan azaldu.

Abenduaren 14.ean Nafarroako Gobernuak 2002.n urteko aurrekontua bidaltzen du parlamentura, non euskarareen aldeko diru-laguntzaren murrizketa % 12.koa den.

Abenduaren 3.an Euskaltzaindiak "Euskararen eguna" ospatzen du; foru diputazioak present daude bertan, Nafarroakoa ezlik.

Egia esan, beste arau, ekintza eta gertakizun negatibo anitz kontsigna daiteke oraindik bi azken urtetako epean. Golekoa ikusita, nabarmen UPN talde politikoaren jarrera eskaxa Nafarroako ondare kultural hstoriko batekiko. Hain zuzen, erdaldunek euskarari *vascuence* deitu baltzioten, bera vaskoinen mintzalratzat zeukatelako zen, eta formula hori latineko *vasconice*-tik etorrita (eta *romanice* delakotik berezita) nafarren mintzo-moldea azaltzeko egokia da. Egun Nafarroako Gobernuan garaille den alderdi politikoak jarrera hain makurra azaltzen badu joko politikoan (jarrera kultural batean ordez) diharduelako da. Inori ez dio mesede egiten euskara lrtenezin lamentagarri horretan sartzeak, eta UPN.k utzi beharko luke (eta euskal abertzaletasunaren eremuan dihardutenek ere kontu izan behar lukete garbiago) azalpen kultural bat ez daitekeela nahas helburu politikoeekin, ezen, historigile batzuen azterketek azaldu dute-nez, euskara Nafarroa ondareari Erriberriko Errege Jauregia, edo Leireko monasterioako bezainbat dagokio. Goian apuntaturiko ekimen laidogarri guztiak desagertzea desiratuz, Nafarroan konbibentzia jatorragoa opa diogu gure hizkuntza zaharrari.